

ANTROPONÍMIA PORTUGUESA*

José Pedro MACHADO

L'estudi sistemàtic dels noms de persona utilitzats a Portugal va començar el 1928 amb l'aparició d'*Antroponímia Portuguesa*, de Leite de Vasconcelos, que va divulgar aquell vocable tècnic el 1887 (a la *Revista Lusitana*, I, p. 45). Tasca important, ja que una de les característiques del vocabulari modern de la llengua portuguesa consisteix en el seu enriquiment antroponímic. Per constatar l'ús d'aquests neologismes n'hi ha prou amb fullejar els diaris i les revistes.

Començo recordant com el partidisme polític (i de vegades no solament aquest) ha contribuït a la difusió de certes formes abans no tan usuals, em sembla, com després de la proclamació de la República el 5 d'octubre del 1910. Recordo l'ús freqüent de noms com *Sidónio*, *Afonso Costa*, *António José de Almeida*.

Aquest costum va perdurar fins després de la Primera Guerra Mundial. Un cop acabada, l'agitació simultàniament política, social, literària, científica i econòmica generà una intensa aproximació de pobles i civilitzacions i imposà els noms d'alguns de llurs capdavanters, i fins i tot els noms de lloc més esmentats, sense que això, malauradament, aconseguís apaivagar l'esperit de competició, satisfer les ambicions, ni esmorteir els símptomes d'una nova i encara més violenta catàstrofe. Recordo *Jofre*, *Wilson*, *Ferrer*, *Blasco*, *Alsàcia*, *Lorena*, *Bèlgica*, *América*, *Àfrica*, etc. Ve a propòsit recordar com la història ha aconseguit popularitzar aquí (de vegades indirectament, sobretot per mitjà del francès) *Augusto*, *César*, *Tito*, etc., fins i tot amb noms compostos com ara *Carlos Magno*, *Marco Aurélio*, *Maria Antonieta* (rarament reduït a *Antonietta*), *Carlos Alberto*, *Francisco José*, *Luís Filipe*, etc.

Mentrestant el nostre fons antroponímic acceptava formes agafades per influència bíblica, tant de l'Antic Testament com del Nou: *Abel*, *Adão*, *Ana*, *David*, *Dimas*, *Ester*, *Eva*, *Jesus*, *João*, *Joaquim*, *José*, *Maria*, *Salomé*, *Samuel*, etc. Després l'Església ens ha donat *António* (diferent d'*Antão*), *Assunção*, *Conceição*, *Francisco*, *Fátima*, *Lourdes*, *Nazaré*, etc.

Hom pot dir el mateix de la cultura (ciència, literatura, música, teatre i cinema): *Anabela*, *Dante*, *Darwin*, *Dina Teresa*, *Donizete* (amb diverses grafies), *Eurico*, *Hermengarda*, *Homero*, *Horácio*, *Julieta*, *Marlene*, *Romeu*, *Vanessa*, *Virgílio*, *Vítor Hugo*, *Wagner*, *Zola*, etc.

De vegades la fantasia també s'hi presenta i aconsegueix algun èxit. Recordo anagrames com *Elmano* i *Nídia*, al costat del tan poc usat, però també esmentat com a curiositat, *Rodanepervil*, lectura inversa de *Livre Pensador*. Leite de Vasconcelos esmenta aquest anagrama a la seva obra citada abans (p. 89).

I a propòsit d'això no oblidó exemples estranys (sempre dintre de l'àrea de la llengua portuguesa), resultat d'iniciatives isolades però curioses, a les quals ja m'he referit en d'altres oca-

* A continuació reproduïm, traduït al català, l'article *Nomes de gente*, de l'erudit portuguès JOSÉ PEDRO MACHADO, publicat en el butlletí número 718 (setembre del 2002), pàgina 12, dels Serviços Bibliográficos da Livraria Portuguesa, de Lisboa.

sions. Exemples gairebé tots recollits en fonts brasileres: *Maria Gilete*, *Cafiaspirina Cruz*, *Elixir Mendes*, *Vitaminado de Araújo*, *Céu Azul do Sol Poente*, *Veneza Americana do Recife*, *Um Dois Três de Oliveira Quatro*, *Antônio Tira-Pele*, *José Casou de Calças Curtas*, *Ernesto Segundo da Família Lima*, etc. I no m'estenc amb més noms i cognoms del mateix tipus. Una enumeració que sempre quedaria incompleta.

A propòsit d'aquestes formes (i moltes altres de semblants) valdria la pena esbrinar si de veritat s'han usat o encara s'usen; si foren o són oficials; si no passen de ser renoms o malnoms aplicats solament a un individu determinat; si, de veritat, no són més que resultats d'esperits amb inventiva. Les pàgines on les he trobades no n'indiquen ni les fonts ni els llocs on s'han originat.

Actualment la moda antroponímica imposa novetats vingudes de l'est d'Europa, potser influida més per motius polítics que per la molt recent i ja forta immigració provinent de les mateixes zones. I així, amb molta freqüència, trobem joves anomenats *Cátia*, *Igor*, *Natacha*, *Nádia*, *Samanta*, *Sónia*, *Tatiana*, *Vânia*, etc., aplec que palesa bé com en aquesta matèria el sexe femení supera en molt el masculí. Aquest apareix una sola vegada, *Igor*, i referit al nom d'un notable artista del nostre teatre.

A la part relativa a les formes femenines en trobo una que requereix un breu comentari. Aquí, a Lisboa, tinc notícia d'almenys dues senyores anomenades *Vânia*. Em sembla que es tracta de la influència de la cèlebre obra de teatre del dramaturg rus Txèkhov (1860-1904), la figura principal de la qual, masculina, figura en el títol, *L'Oncle Vânia* (*Didia Vania*, 1897). Per tant és un nom masculí, la vitalitat del qual en l'idioma original desconec. Però per als portuguesos la seva aparença formal suggereix un gènere diferent i això representa un fet curiós que caldria verificar: senyores que han rebut un nom corresponent a un altre sexe. En aquella obra teatral hi ha un altre personatge amb un nom actualment molt usat entre nosaltres: *Sónia*.

L'antroponímia portuguesa més recent presenta més curiositats que, encara que són aïllades, mereixen ser esmentades i estudiades atentament. Revelen interessos de la nostra societat i constitueixen una documentació per a futurs estudiosos del nostre temps. Alguns d'aquests casos aconseguiren popularitat mentre que uns altres restaren isolats. Com a exemple puc fer una referència especial al nom tan usual d'*Ana Paula*, títol de la novel·la de Joaquim Paço de Arcos, apareguda el 1938, mereixedora de recompensa acadèmica en uns termes que van causar agitació en els nostres medis literaris. L'ús quotidià d'aquest nom compost va contribuir a la seva reducció i a una major popularitat de l'antroponím *Paula*.

Quant a rareses recordo *Ben-Hur* (en el *Diário de Notícias* del 10 de febrer del 2000), l'heroi de la novel·la homònima de Lewis Wallace (1880), molt popularitzat pel cinema; en el mateix diari, però del 26 de maig del 1994, hi ha *Bertini*, nom d'una senyora portuguesa de 57 anys morta aquell mateix mes, senyora que, per tant, havia nascut el 1937, època de popularitat de l'actriu de cinema italiana Francesca Bertini; *Neil Armstrong Baptista* (1970-1996), homenatge evident al primer home que va trepitjar la Lluna (20 de juliol del 1969). I acabo esmentant *Luis de Camões Gomes dos Santos* (en el mateix diari de l'1 de febrer del 2002), homenatge clar a qui bé el mereix de tots els portuguesos.

“ROIG” SOSPITÓS

A Menorca, els propietaris d'una finca que tradicionalment es deia Es Camp Roig, amb la guerra li canviaren el nom per Sant Bartomeu, perquè “roig” tenia connotacions esquerranes.

C.A.